

שיעור בענייני הסדר
ר' אריה ליבוביץ

I. קדוש.

- A. When do you make the קדוש?
- B. Who says the קדוש?
  - 1. בעל הבית. שיטת השו"ע הרב סימן תע"ב סעיף כ"ב (ומנהג הגר"ז).
  - 2. everybody. יש נוהגים.
- C. What should the intention be?
- D. שהחיינו.

II. קידוש במוצאי שבת.

- A. ברכת בורא מאורי האש על אבוקה.
- B. שפיכת היין.
- C. בשמים.
  - 1. שיטת הרשב"ם קב.
  - 2. שיטת הר"ן שם.

III. ורחץ.

- A. Why are we careful about this specifically at the סדר? עיין שו"ת ארץ צבי סימן ל"ב?
  - 1. שיטת רוב הפוסקים (חיי"א ק"ל:ט"ד וערוה"ש תע"ג:ח).
  - 2. שיטת הנצי"ב (הקדמה להגדת אמרי שפר).
  - 3. שיטת הרב ראובן מרגליות (בהגדתו עמ' 11).
  - 4. שיטת הט"ז סימן תע"ג ס"ק ו'.
- B. Who washes?

IV. כרפס.

- A. What is the purpose of כרפס?
  - 1. What is the answer?
    - a. שיטת הפרי חדש סימן תע"ג סעיף ו'.
    - b. אין עושין מצוות חבילות חבילות.
    - c. שיטת הפרמ"ג משב"ז תע"ג:ז'.
    - d. שיטת הב"ח ופרמ"ג שם.
- B. Which vegetable is כרפס?
  - 1. What requirements do vegetables have to meet in order to be used for כרפס?
  - 2. Vegetables commonly used.
- C. How should it be eaten?
- D. How much should be eaten?
  - 1. שיטת השו"ע תע"ג:ב' והמ"ב שם.
  - 2. שיטת הרמב"ם הלכות חו"מ פ"ח ה"ב (וכן נהג הגר"ז, החזו"א, והגר"א).

V. יחץ.

- A. Why do we break the מצה?
- B. Which piece is saved for the אפיקומן?
- C. Putting the מצה on the shoulder.
- D. Stealing the אפיקומן.
  - 1. Why some reject this custom.

VI. מגיד.

- A. Why don't we make a ברכה on this מצוה?
1. שיטת הנתיבות והגרי"ד.
  2. שיטת השפת אמת.
- B. What is the difference between סיפור יציאת מצרים and זכירת יציאת מצרים?
1. שיטת הפרמ"ג (פתיחה כוללת לק"ש אות ד').
  2. לראות את עצמו.
  3. דרך שאלה ותשובה.
  4. מתחיל בגנות ומסיים בשבח.
  5. טעמי המצוות.
  6. חלק ממצות ק"ש.
- C. Who is obligated in this מצוה?
1. Women.
    - a. שיטת השר"ע הרב סימן תע"ב.
    - b. שיטת החיי אדם כלל קכ"ט דין י"ב.
    - c. שיטת החשק שלמה פסחים קטז.
    - d. שיטת המנחת חינוך מצוה כ"א.
    - e. שיטת הגרי"ש אלישיב שליט"א.
- D. The text of the הגדה.

הלכות ומנהגי ליל הסדר

1 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תעב סעיף א

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך; ואף אם הוא בבית המדרש, יקום מפני שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, אבל לא יאמר קדוש עד שתחשך

2 - משנה ברוה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תעב סעיף א

אבל לא יאמר קדוש - ר"ל דלא תימא כיון שמצוה למהר יתחיל הקידוש וההגדה מבעוד יום כמו שמצינו בשבת וי"ט שיכול להוסיף מחול על הקדוש ולקדש ולאכול מבעוד יום וכנ"ל בסימן רס"ז קמ"ל דלגבי פסח אינו כן לפי שאכילת מצה הוקשה לפסח שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ופסח אינו נאכל אלא בלילה והקדוש צריך להיות בשעה הראויה למצה ועוד דכוס של קידוש הוא אחד מארבע כוסות וכלוהו בתר הגדה ומצה ומרור גירי: (ה) עד שתחשך - ר"ל לאחר צאת הכוכבים ולא בין השמשות:

3 - שו"ע הרב תע"ב"ב

כב אבל קידוש של שאר ימים טובים ושבתות אין צריך לדחוק את עצמו לשתות הכוס אלא יכול לשמוע הקידוש מאחר כמו שנתבאר בסי' ער"ב (סעיף י"ג) מה שאין כן בארבע כוסות של פסח שאף בני הבית שהן שומעין הקידוש וההגדה מבעל הבית אף על פי כן חייב כל אחד ואחד לשתות ד' כוסות דרך חירות:

4 - משנה ברוה סימן תעג ס"ק א

ומקדש עליו - קודם שיקדש יכוין שרוצה לקיים מצות קידוש וגם מצות ד' כוסות שכוס של קידוש הוא אחד מארבעה כוסות ויש נוהגין לומר הרני מוכן לקדש ולקיים מצות ד' כוסות רק שצריכין לזהר שלא יאמרו זה לאחר קידוש שהרי בירך על הכוס בפה"ג אלא דוקא קודם קידוש. וקודם הגדה יכוין או יאמר לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים [ח"א]. ומברך שהחינו - קודם השתיה ואם לא בירך קודם השתיה מברך אח"כ אימתי שיזכור ביום א' ואפילו באמצע השוק דהזמן ארגל קאי ואם נזכר בליל ב' לאחר שקדש היום יפטור עצמו בשהחינו שיברך על הכוס לאחר הקידוש ואם שכח לברך שהחינו בקדוש ליל ב' אפילו אם בירך כבר בליל ראשון חייב לברך אימתי שנזכר בכל החג דהיינו עד סוף יר"ט האחרון של גליות וכן ה"ה בשאר יר"ט מחויב לברך עד סוף יר"ט

5 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תעג סעיף א

מזוגין לו כוס ראשון ומקדש עליו, ומברך שהחינו. ואם חל בשבת, אומר ויכולו, ואם חל במוצאי שבת אומר יקנה"ז, ואם שכח להבדיל ולא נזכר עד שהתחיל ההגדה, ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואחר כך יבדיל. הגה: ואין ליטול דיו כלל קודם קידוש צריב ירוחם והרא"ש בתשובה ומרדכי פ' ע"פ. ואם אין דיו נקיות, יטול מעט אבל אין לברך על הנטילה. ובעל הבית לא ימזוג בעצמו, רק אחר ימזוג לו דרך חירות (מהר"ב).

6 - רשב"ם פסחים קב

באלו דברים רבי תנינא אמר יב"ק ואחי רבי תנינא בשמואל דארי תנינא בשם שמואל משל למתן יולא ושלטון נכנס מלון את האתך והארי תכניסין את השלטון הלך יין תחלה והארי מאורי והארי הכילה דכין דכבדלה קודם לקדוש יעבד כל מדי הבגלה כדין שולא שנתת דעלמא והארי יקדש ומה שאין תניין באמוראין סימן לבגמים לפי שאין מברכין על הבגמים כד"ס שרי גם כד"ס יש לו שמה תורה כשנת:

7 - ר"ן שם

כ"ה המכיל במסכת י"ט (ג:) ס' הוי"א כי רב היה מסתח ויביב ט' אלוהא אלוהא ואמ"נ דחו לקח רגרי וחזני אלא היט עפתי דמכנת
לחול שא"ל מתניה שלימה לשלם גדול לרך הכותם נפש כבאמים חבל מכנת לוי"ט כרי ים כיר"ע ג"כ קלם משה ומי"ט לחל גם ט' א"ט זולא
ממנה גמורה שרי פרה כאלם נפש ולפיכך אין מברכין על הבגמים בשמיים: אייר"ו לקמיהו תלמיך ובגמים. מולא שנת היה:

8 - שולחן ערוך אורח חיים סימן קנח סעיף ד

אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם: ל"ד שח"ט ד"ם (דהיינו: יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) ולא נתגב, ואפילו אין דיו נוגעות במקום המשקה, צריך נטילה בלא ברכה. הגה: ואפ"ל אינו מטביל רק ראש הידק או הפר, אפ"ה

9 - משנה ברורה סימן קנח ס"ק כ

בלא ברכה - כי יש מקצת הראשונים דסברי שלא הצריכו חכמים נט"י לדבר שטיבולו במשקה אלא בימיהם שהיו אוכלים בטהרה משא"כ עכשיו שכולנו טמאי מתים ולכך לא יברך ענט"י שספק ברכות להקל והנה במ"א הביא בשם הל"ח דהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מה שיסמוכו היינו על מקצת הראשונים הנ"ל אבל הרבה אחרונים החמירו מאד בדבר וכתבו דהעיקר כרוב הפוסקים דצריך נטילה מדינא אף בזה"ז ועיין בביאור הגר"א שגם דעתו כן והחמיר מאד בזה שאף צריך לברך ע"ז ולכן אף דהעולם אין נוהגין לברך עכ"פ אין להקל לאכול בלי נטילה. וצריך לזה כל דיני נטילה כמו לפת. ומ"מ בפחות מכזית נ"ל פשוט שאין להחמיר בזה כלל דאפ"י בפת הרבה אחרונים מקילין וכנ"ל במ"ב:

10 - ערוך השלחן סימן תע"ג סעיף י"ח

בחומץ או במי מלח ומברך בורא פרי הארמה ומכוין בכרכה זו לפטור גם הסרור מכרכה אף שמעיקר הדין כלא"ה א"צ סרור ברכה כיון שהוא בתוך הסעודה ובהכרח לאכלו ה"ל כדברים הבאים בתוך הסעודה שא"צ לברך ומ"מ יכוין לפטור כי אולי כיון שהסרור בא למצוה ולא לשם אכילה אינו כדברים הבאים מחמת הסעודה. |

יד ואחר שיקדש טפל ידיו לצורך טיבול הראשון ולא יברך ענ"י ואף מי שאינו נוהר בכל השנה בטיבולו במשקה ליטול ידיו בפסח יטול ידיו שהרי כמה שינויים אנו עושין בליל זה וענין קורם האכילה מה שאין דרך התנוקות למה זה טובלין קורם האכילה מה שאין דרך לעשות כן דכבר נתבאר והתורה הקפידה בליל זה על שאלת הבנים ויקח מהכרסם פתות מכזית ומטבילו

11 - הקדמה להגדת אמרי שפר (לנצי"ב)

נחזור לענין שהגהיגו חו"ל לעשות הסדר כמו בזמן שאכלו פסחיו נוטלין לידים לטיבולו במשקה. והט"ז בס"י תע"ג. תמה על שנוהגים להקל בטיבולו במשקה ולא קשה מידי דמכל מקום בזמן אכילת פסח. ומזה הטעם נוהגים ללבוש הקיטל. ואיו דעתו עליו ויזכור יום המיתה, והוא תמוה. אלא הטעם, דאכילת פסח.

גבוה קאכיל כשיטת רש"י ורמב"ם דכל אכילת קדשים קלים הוא משלחן גבוה. ולא כשיטת התוספות ביצה דף כ"א. ואם כן, יש לאכול הפסח באימה וביראה כמו בשעת תפלה, וכמו שאוכל על שלחן המלך, שאינו לובש בגד אכילה כמו שאוכל בביתו. ובהיותנו בירושלים בזמן אכילת הפסחים, היה הבגד חשוב שמתפללין בו מחטובות אטון מצרים, והוא בגד פשתן לבן, כדכתיב וילבש אותו בגדי שש, ואנו נוהגים כמו בזמן הפסח. משום הכי לובשים בגד פשתן לבן והוא הקיטל. ומזה הטעם יש לנהוג בכל הסעודה כמו יושב לפני המלך. דבאמת אם

12 - הגדת ר' ראובן מרגליות עמוד 11

לטיבולו במשקה אחרי שלא נהגינן בהכי כל ימות השנה עיין מגן אברהם סימן קנ"ח סוף סעיף קטן ח, ויתכן שגם נטילה זו היא מטעם דרך חירות ושררה לנקות הידים אף לפני אכילה מעוטה לא כאדם אשר לעמל יולד האוכל לחמו בזיעה: |

13 - ט"ז סימן תע"ג ס"ק ו'

(1) נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון. דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה. מכלן יש חוכמת מנוולם לחומץ שאין מזהין בכל הפסח ליטול קודם שיאכל דבר שטיבולו במשקה דמה נשתה הלילה הוא מכל סימנים שכשנס וחס כל לטור פלמו טפי בלילה זו ה"ל להוטר עכ"פ כי ימי תשובת שמהרים הכל לאכול מה של ישראל דוקא חלה ודלי שאין כאן חלה מסרוזסיריות ואין מדקיקים להשוות מידותיהם: | (1) ולא

14 - משנה ברורה סימן תעג ס"ק כא

או מי מלח - לטבול בהן הכרפס והירק. אם חל בשבת יעשה המי מלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמו שכתוב בסימן שכ"א ס"א ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט כמו שכ' שם. והנה ענין טיבול הירק במשקה הוא מתקנת חכמים כדי להתמיה את התינוקות שיראו שיני שאוכלין הירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שיני זה שאמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלת ששאלוהו שנאמר כי ישאלך בנך וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו וגו'.

15 - פרי חדש תע"ג ס"ק ו'

והט"ו לעשות
טינויים שישאלו ומתוך כך יטולו לשלול בשאר הכרים והצמחי' שאין לנו להשיב לשאלתם למה טובלין מקמי סעודה מיני מתוך כך יתבודדו לשלול בשאר הטינויים שרואים שמתחנן טוס ב' מקמי סעוד' ונכתיב בשבט המו' ביה' דלמדיק הסם למה פוקרין את השולטן כדי שיכירו הטינוקי' וישאלו תייל המו' כלומר מתוך כך יבאנו לשלול בשאר דברים אבל בזה ששאל למה אנו עיקרין את השולטן לא יפטר ממה שמתה עכ"ל וכהקד"ו דכ"ו המהדר לטיל טפיס חב"ב דמגזע למקל למיטוקי' קליות כדי שיראו שינוי וישאלו זה יל דוק דהוה הוה הט"ו ככ"ו ושי' ומטבול בסומן לאו דיוקף אלא הוה כמי מלח וכיוצא וכלמיל כהנה ס"ד

16 - תוספות מסכת פסחים דף קטו עמוד א

והדר אמיל חסא בלא ברכה - ונראה דאין צריך לברך בפה"א אע"ג דהגדה הוי הפסק כדפרישית לעיל ולא מיפטר בברכה של טיבול ראשון מ"מ ברכת המוציא פוטרות דהוה להו דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שהרי ירקות גוררין הלב וקרי ליה נמי למרור פרפרת הפת וכן אמר בכיצד מברכין (ברכות ד' מב.) בירך על הפת פטר את הפרפרת פרפר' היינו דברים הממשיכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות והיו רגילים לאוכלם בתוך הסעודה בין מאכל למאכל ולכך פטר את הפרפרת לפי שבא לצורך שעל ידי כך אוכל יותר ואין לומר דפרפרת היינו דבר שבא ללפת בו את הפת דהא הוי בכלל הא דקתני התם דמברך על העיקר ופותר את הטפילה וקאמר נמי רבי חייה פת פוטרת כל מיני מאכל ורב פפא נמי פסיק התם הלכתא דברים הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה והיינו הפרפרת כדפ"ל אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה תוך הסעודה כגון תאנים וענבים שאינן באין להמשך המאכל ולא ללפת אלא לתענוג צריכין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם אחר הסעודה אפילו פרפרת טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם וה"ר יוסף טוב עלם כתב בסדרו למה שאר ירקות באין תחלה לפטור חזרת מברכה ראויה לה וליתא דהא משום היכירא באין ולא שייך כאן תבילות אלא בתרי מייל ועוד דרב חסדא מברך שתיהן אחזרת ועוד דמשמע דלא פטר ליה פת ושמא אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כאית.

17 - פרי מגדים משב"ז תע"ג:ו'

(ג) ולא עט"ו . וכבר
מבטו באום הקדוש ד"ל ב"מ ודיין ארס לטור עבדו נהרין טפי . מ"ס משנת שאלה למיטוקה לפרטי' והנ"ס זיל ועב"ס פירס א' . ודך טירום מנכילין קודם הסעודה להמשיך מלחם המאכל ב' שצריך לומר סעודה ולמדי בלישם מנדיס לכן מנכילין קודם אכילה מלא לטרום כיצד אכילה . ב' שהטינוקת ישאלו על סיטול מדי למה מלא כמי סיטול מלא' והמטבול סיטול א' כדרך כל המבטו והנ"ס ממש מלח מרור והכ"ו פירום שהשאלה על סיטול א' והמטבול האורי' על סיטול ב' כשם שהנ"ס מלא לטור הסעודה כן ב' רק משום מלח מרור מלח ממיס כי הכיטול והדאי רק מדרבנן ואף מרור בנת סהה עב"ל ותי"ס עס יבטור' . ועס"י טפי"ס עמי"ס מר כח"ס ט' עכ"ל וי'

18 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תעג סעיף ד

מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלשה מצות ומרור . וחרוסת וכרפס או ירק אחר אחמץ או מי מלחן ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה. הגוה: ויסדר הקערה לפניו בענין שאינו צריך לעבור על המצוה, דהיינו הכרפס יהא למעלה מן הכל והחומץ סמוך לו יותר מן המצוה, והמצות מן המרור והחרוסת, והם יהיו יותר קרובים אליו מן הבשר והביצה אחריו. והבשר נהגו שיהיה זרוע, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים והביצה תהיה מבושלת. והוא הדין צליה, וכן נהגין בעירינת.

19 - קיצור ש"ע קי"ח:ב' ושערים מצוינים בהלכה שם

ב לצורך טיבול הראשון שהוא כרפס נוהגין הרבה ליקח פעטערזייל ד).
וטוב יותר לקחת צעללער שיש לו טעם טוב כשהוא חי. והמובחר
הוא לקחת צנון.

ד) כרפס פעטרוזייל. בירושלמי (שביעית פ"ט ה"א), מהו כרפס פיטרוסלינג,
וכ"כ בברטנורא, המתרגמן שם תירגם פעטרוזעל (פעטרושקא), ובמתחש"ק
(תעג סק"ד) כתוב דשמע מגברא רבה בשם ספרי הרפואות דנה צעלליר, וכ"כ
בשו"ת חתם סופר (סוס"י קלב) בשם רבו הגאון ר' נתן אדלער. והרבה צדיקים
ובתוכם הגה"ק מצאנו לקחו צנון, ובשו"ת תירוש ויצהר (סי קיז) כתוב מקור
מהפיוט ליקח צנון, ובערוך השלחן (תעג ס"י) כתוב דנוהגין בבצלים או צנון
או תפוחי אדמה. ובהקדמה לספר ישמח משה על תנ"ך מובא שם שהגה"ק בעל
ישמח משה, התנהג לאכול תפוחי אדמה לכרפס, והגידו לו שהגה"ק מראפשיץ
מברך עליהם, „שהכל“, וחפש ומצא בספר הערוך כמהין ופטירות טארטאפעל
אומר שהכל כר, ומסתמא זהו שאנו קורין קארטאפעל, ולא לקח עוד תפוחי
אדמה לכרפס.

20 - משנה ברורה סימן תעג ס"ק יט - כ'

וחרוסת - כדי לטבול בו את המרור כדלקמן בסימן תע"ה. וכרפס הוא מין ירק שקורין אותו כרפס ובחרו לכתחלה
במין זה שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך:
או ירק אחר - מאיזה מין שהוא אך לכתחלה טוב שיקח מאותו המין שמברכין עליו אותה ברכה שמברכין על
המרור כדי שיפטור בזה מרור שאוכל בתוך הסעודה אבל לא יקח לזה אחד מחמשת מיני מרור כי אחר שמילא
כריסו ממרור איך יברך אח"כ על אכילת מרור ועיין לקמן בסימן תע"ה ס"ב:

21 - שו"ת אגרות משה חלק או"ח א סימן סד

אך לברך על שומים ובצלים
ובדבר שומים ובצלים שבמדינותינו אין דרך לאכול אף כשהם רכים בלא פת יש להורות לברך שהכל על חיים בין
רכים בין זקנים וכן במבושלין שמפורש בש"ע בשומים וה"ה בצלים לברך שהכל. ונמצא שלעולם מברך שהכל על
שומים ובצלים בין חיים בין מבושלין לבד מטיגן בצלים בשמן או בחמאה מברך בפה"א שהוא כדי להשביח
הבצלים כדאיתא במ"ב /או"ח/ סל' ר"ה סק"ז, וכן איתא במ"ב סק"ו בנתבשלו בשול רב עד שמצטמקין ויפין לאכילה
נמי מברך בפה"א. ואם נתן בצלים לתוך שומן אוזים כשמטגנין אותן אף שמשבחין כיון שאינם באים אלא
להשביח השומן מברך שהכל כדאיתא בשעה"צ אות י"א.

22 - רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ב

מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד
אין אוכל פחות מכזית,

23 - שולחן ערוך אורח חיים סימן תעג סעיף ו

נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, ויקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא
פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו. ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתים, ויתן חציה לאחד מהמסובין
לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה
המצות ויאמר: הא לחמא עניא, עד מה נשתנה. הגה: ואמרו בלשון שמבנים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין וכן עשה ר"י מלונדרי
כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שיביטו הנשים והקטנים. אל בו ומחרילו. ואז יצוה להסירם מעל השלחן ולהניחם בסוף השלחן כאלו
כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות וישאלו.

24 - משנה ברורה סימן תעג ס"ק נג

פחות מכזית - לפי שבכזית יש ספק בברכה אחרונה אם יברך אותה או לא ע"כ טוב יותר שיאכל פחות מכזית שלא
יהא בו חיוב כלל לכר"ע:

25 - ביאור הלכה סימן תעג ד"ה * פחות מכזית

פחות מכזית - מכאן משמע דדבר שטיבולו במשקה צריך נטילה אפילו בפחות מכזית אף בפת גמור כתב המחבר בסימן קנ"ח ס"ג בשם י"א דאין צריך נטילה בפחות מכזית וזהו שלא כמו שכתבנו שם במשנה ברורה בס"ק כ' וכבר העירותי זאת בהדפסה שניה בשולי הגליון אכן כעת מצאתי לי תנא דמסייע לדברי הלא הוא הרשב"ץ בס' יבין שמועה ד' ל"ה שכתב בענין כרפס דדעת הרמב"ם דבעינן כזית וכתב דכן מסתבר דכיון דצריך נטילה בדאי כזית בעינן כבאוכל פת גמור דמסתבר דאינו חייב בנטילה בדבדאי לא גזרו בכגון זה משום סרך תרומה וכמו כן לענין פירות בדבר שטיבולו במשקה והביאו גם במטה יהודה הרי ממש כדברינו וצ"ע לדינא:

26 - משנה ברורה סימן תעג ס"ק נו

האמצעות ויבצענה לשתיים - כדי לקיים מה שקראה הכתוב לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה ואמר האמצעות כי ברכת אכילת מצה העיקר עלה קאי וברכת המוציא שמברך מתחלה קאי על העליונה המונחת לפניו:

27 - משנה ברורה סימן תעג ס"ק נט

תחת המפה - זכר למה שאומר משארותם צרורות בשמלותם ויש שנותנין אותה על כתפיהם זכר ליציאת מצרים. ויהיו נוהרין שיכרוך האפיקומן במפה שלא כיבסו בקראכמע"ל כי הכרים מסתמא מכובסין בקראכמע"ל ח"א:

28 - כף החיים סימן תע"ג ס"ק קכ"ג

ש"ם. וטחנין אותה חמה סמסה. זכר למשאלותם לרבות בשמלותם. פיר. יש נוהגין להשיב האפיקומן לרוב במפה על כפיהם זכר ליליאה מלרים. חיי אף ל"א. חק יוסף א"י כ"ז. ר"ז א"י ל"ב. ורש"ל בהש"י ס"ז כהב רחוי לבורכה במשפחה ולכניח בין סכר וסכסח וכשרולס לאכול ויליאה כמו שס"א בחוך סמסה וישלשל לאחוריו וילך כמו ד' אמות ויאמר כך סיו אנוהינו כוללים משאלותם לרבות בשמלותם. והכ"ד א"ר ס"ס. ובססה מסובין פ"י שט"ו כהב ח"ל ומכניו ליקח מקל בידו ומנעלי ברנלי ולומר וככה האכלו איתו מהיכס חגורים כעליכם ברנליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח סוף ל"ה ולכן א"י טכג שלא להשיב סאזר בליל פסח עד אחר אפיקומן ע"ל והכ"ד חיי ס"י טע"ז א"י ח' וכהב ובמדיונה א"ל אין טחנין כל זה ע"ל וא"כ כל אחד ימטה כמכניו כיון דדברים אלו אינם כ"א מלך מנהג. ומכניו לברוך אותו במסע ולקטרו בכחף סחיטק ואח"כ אומרים סא לחמא פניא וכו' ואח"כ סולך סחיטק ידופק על הלח ואתרים לו פי אהס ואומר ישראל ומאן

באהס ואומר ממלרים ולאן אהס סולך ואומר לירושלים וכו' אהס טע"ז ואומר מלך ואח"כ סא לפני המסובים וקורא סב נשנה וכו' ואח"כ מחיל כגדול ואומר עבדים וכו' ונשאר קצור ככחו עד שמנישין לאכילה סאפיקומן ואך א"ס ישן סחיטק קודם לזה אז לוקמים אותו בעודו כרוך במפה ומניחים אותו בין סכר לכסח עד שמנישין לאכילה סאפיקומן.

29 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קט עמוד א

אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו. תניא, רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו. תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערב פסח - בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו. וערב יום הכיפורים - כדי שיאכילו את בניהם.

30 - רש"י מסכת פסחים דף קט עמוד א

חוטפין מצה - מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו, ואית דמפרש: חוטפין מצה - אוכלין מהר, וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דר' עקיבא בהדה.

31 - רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ג

וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישבי להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיצא בדברים האלו, אין לו בן אשתו שואלתו, אין לו אשה שואלתו זה את זה

זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים, היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה. +השגת הראב"ד/ חוטפין מצה. א"א פירוש אחר ממהירין לאכול כדי שלא ישנו. +

32 - ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנו

והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ואריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו (הגש"פ) כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו ית' (ס"פ באן והגדת לבנך ביום ההוא וכו'.

33 - ספר החינוך מצוה כא

ונהגות בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ביטל עשה.

34 - שו"ע הרב סימן תע"ב אות כ"ה

וכן בשאר כל

המצוות הנוהגות בלילה זה אין חילוק בין אנשים סט לנשים שאף שהנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא בין של תורה בין של דברי סופרים אף על פי כן חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתקנו בלילה זה לפי שאף הם ע היו באותו הנס של יציאת מצרים ובאכילת מצה עט הן חייבות מן התורה לפי שהוקשה מצות עשה של אכילת מצה למצות לא תעשה של אכילת חמץ שנאמר * לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לומר לך שכשם שהנשים מוזהרות על לא תעשה של אכילת חמץ שנאמר * כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו' כי כל לרבות הנשים כך הן מוזהרות על מצות עשה של אכילת מצה:

35 - מנחת חינוך למצוה כ"א

וינוהגת בזכרים ונקבות וכו'. דבר זה חידוש ול אולי, למה פתיה טהגת מלוא וז נגשים ון דהוי מלוא עשה שהזמן גרמא ונשים צורות. ור"מ כ"א ע"ז ה"י גבי אכילת מצה זכ מפורש דנשים חייבות, כמבואר בש"ס זכמים מ"ג ע"ב, אבל כ"א לא כתב זה, ולא לאתי זה בשום מקום. ועיין ר"מ פ"ב עכו"ס ה"ג, חשיב המלוא עשה שהזמן

גרמא נשים חייבות, קידוש היום ואכילת מצה ופסח ושמיחה והקהל, ולא חשיב זה, מהיכל חייבי יחייבו נשים במלוא וז"ל. ולומר הטעם ששים היו ג"כ באותו הנס, כמו מקרא מגילה [עיין מגילה ד' ע"א] וארבע טפות [עיין פסחים ק"ח ע"ב], כבר הוכיחו הפוס' נכמה מקומות [עי"ש] דדבר זה אינו אלא דרכין י"י. ועיין שאגת אריה הל' קריאת שמע [פ"י י"ב], בירר צראיות דגם בכל השנה נשים פטורות מוזהרות יאלם מלרים מפני שהזמן גרמא, מכל שכן מלוא וז שהיא פעם אחת בשנה ודאי הזמן גרמא, ולא מלמתי בשום פנים פעם למה יחייבו נשים.

ואפשר טמר, לפי מה שהביא הר"מ כ"אן פסקו זה דזכור את היום הזה אשר יאלם ממלרים, כמו שנאמר זכור את יום השבת לקדשו [שמות כ', ח'], אם כן אפשר דהוי גזירה שוה מקידוש של שבת, כמו דשם נשים חייבות הוא הדין כ"אן, אבל נאמת בש"ס דילן אינו מחזק, ועיין דף ק"ו ע"ב דילפינן הוכרת יאלם מלרים נקידוש היום

מלמען זכור ולא מן זכור. וראיתי בספר המלוא להר"מ עשה קנ"ז שכ"אן דזכור הוא מלוא כמו זכור את יום השבת, ואין כוונתו לגזירה שוה, רק הביא דלרין להוכיח נפיה, ואין המכילמא [שהביא הר"מ שם] כדי לעיין בה, אבל כיון דהר"מ לא הביא דין זה ואין עולה על זכוריו מי שיביא זה, דברי הרב המחבר לע"ג מנין לו לחייב נשים נפשיות ממלוא וז.

36 - חיי אדם כלל קל אות י"ב

דפטורות מן התורה בין דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, מכל-מקום בין דמחייבות בארבע כוונות, וקניא לן דאם שתאן שלא על הסדר לא יצא, כדאיאתא בגמרא שם ובשלחן ערוך, ואם-כן על-כרחך תיבות בהנהגה כדי שתשתה על הסדר, וכן כתבו התוספות להדיא בספיה ל"ח דבור הפתחיל מי שנהיה, ואם-כן מה שכתב הטור 'בגון מצה ומרור', רצה לומר כמו מצה ומרור, ולכן צריך להזהיר בגי' ביתו שלא יזלזלו בכל זה, ובפרט באכילת מרור שמוזלזלין בו מאד, וגם צריך להודיע להם בלשון שמיכינים על-כל-פנים השעם של פסח מצה ומרור, כדי שיקימו מצוה זו וגם שישמעו קדוש וברכת אשר גאלנו ויכ"ן להוציאם (תע"ב):